

Григорьева Анастасия Ивановна
– заместитель директора по ВР,
учитель якутского языка и литературы
МБОУ «Малыкайская СОШ им.М.В.Мегежеского»
с.Малыкай/Нюрбинский

Тема материала: Сценарий инсценировки «Мэник Мэнигийээн»
по мотивам сказки И.М.Гоголева-Кындыл

СЦЕНАРИЙ

«МЭНИК МЭНИГИЙЭЭН»

Иван Гоголев айымньытынан 6 хартыыналаах остуоруйа-пьеса

ООННЬУУР ДЬОНО:

Мэник Мэнигийээн – мэник уол
Көссүө Көөдөкүс – көрсүө уол
Татакай-Халахай – кинилэр ийэлэрэ эмээхсин, өмүрэх
Мангаачык ынах – кинилэр соботох ынахтара
Сээркээн Сэһэн – үрүҥ бытыктаах кэпсээнньит муударай оҕонньор
Хара Хаан – тойон киһи
Алаа Моҕус – инсэлээх
Тээп-Тээп – өһөс оҕонньор, барытын төттөрүтүн онорор
Олоон-Долоон – уус киһи
3 уолаттар – кини көмөлөһөөччүлэрэ
Таал-Таал эмээхсин – эмээхсин
Күн-Күн Куо
Тыал-Тыал Куо
Хайа-Хайа Куо
Муус-Муус Куо
Былыт-Былыт Куо

БАСТАКЫ ХАРТЫЫНА

Саха балаҕана самналлан турар. Балаҕан үрдүгэр Мэник Мэнигийээн кынат онгосто олорор. Кини аттыгар эриэн ынаҕа турар. Мэнигийээн төбөтүн салыыр. Тизргэнгэ ийэтэ Татакай-Халахай талкыга тирии имитэр.

Татакай-Халахай.

Татакалаан өмүрээччи,
Татахайдаан соһуйааччы,
Таарымтанан ыалдыааччы,
Талкы маһы талкыйааччы
Татакай-Халахай буолаахтыбын!
Икки көмүс ытарҕалаахпын,
Икки таптыыр уоллаахпын,
Улаханым айыы маһа,
Аччыгыйым күрдьэх маһа!
Татакайбын-халахайбын, оҕолоор!

(чарапчыланан тулатын олоотуур) Били чолоҕор ынаҕын ыамын эмиэ хойутатта.
Мэнигийээн!

Мэник Мэнигийээн. Ооп! Ийээ, манна баарбын!

Татакай-Халахай. Ханна баарбын диигин?

Мэник Мэнигийээн. Балажан үрдүгэр баарбын.

Татакай-Халахай. Онно тугу оностоҕун?

Мэник Мэнигийээн. Маҥаас ынахпын мэччитэбин.

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Чолоҕоор, иирдин дуо? Балажан үрдүгэр ынаҕын мэччитэр киһи баар үһү дуо?

Мэник Мэнигийээн. Ийээ, ынаҕы балажан урдугэр мэччитэр быдан ордук эбит! Ынаҕым ыраах барбат, бэйэм эмиэ хаампаппын. Икки өттүттэн барыстаах!

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Бу сааты-сууту! Дьоннор туох диэхтэрэй? Аны ынахпытын балаҕаммыт үөһэ мэччитэрбит итэҕэс буолбут! Чэ, итинтэн түһэ оҕус!

Мэник Мэнигийээн. Бэйи, тохтуу түс! Оҕолорбун аһатыым.

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Аны ыал оҕотун уоран аҕалан балажанын үрдүгэр кистээтин дуо, нохоо?

Мэник Мэнигийээн. Сылгы чыычааҕын оҕолорун аһатабын. Барахсаттар ас көрдөөн бу айахтарын аппаннаталлар. Чээн, чээн!

Татакай-Халахай. Оҕом төһө да орой мэник буоллар, көр, айыы санаалаах буоллаҕа. Чэ, тукаам, түс!

Мэник Мэнигийээн. Бэйи, кынаппын оносто түһүүм.

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Ол көтөргө дылы тугун кынатай?

Мэник Мэнигийээн. Оннооҕор сылгы чыычааҕа кынаттаах. Мин киһи буолан бараммын кыната суоҕум кыһыта бэрт. Хайаан да кынаттаннахпына сатанар!

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Сиринэн хаамарын сирэн, аны халлаанна көтөөрү гыммыт! Бу издээни көр! Оо, сорум да эбит! *(ытыыр)*

Мэник Мэнигийээн. Ийээ, ытаама. Көр бу, хайдах көтөн түһэрбиээн.

*Илиитигэр онгорбут кынаттарын баайан, илиилэрин кынат курдук даллатаат,
сиргэ ыстанар, муннунан умса хоруйар*

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Бу сордоох сирэйдин туура түһэн өллө буолбат дуо? *(сүүрэн тиийэн уолун туруорар)* Тукаам, эн ити убайың курдук буола сатаа. Ааттыын-суоллуун Көрсүө Көөдөкүс. Кини курдук буоллаххына, мин сынньаныам этэ, бэйэң да абыраныан.

Мэник-Мэнигийээн *(чохчоохойдуу-чохчоохойдуу ыллыыр)*

Татакайдыыр-Халахайдыыр

Ийэ курдук ийэлээх,

Көссүө-Көссүө Көөдөкүс

Убай курдук убайдаах

Мэник-мэник Мэнигийээн

Уолчаан курдук уолчааммын.

Чооһуус!

Татакай-Халахай. Чооһуус! *(уолун үтүктэн өмүрэн чохчоохойдоон барар, онтон сылайан сүһүн туттубутунан олоро түһэр)* Татакайбын-халахайбын! Бу чолоҕор эмиэ өмүрдэн киһини дэлби сылатта! Киэһэрэн эрэр, убайың оттоон кэлэрэ чугаһаата. Эн буоллаҕына мэниктииртэн атыны тугу да сатаабаккын. Убайың илимнэ үтээр диэбитэ, илимнин үттүн дуо?

Мэник Мэнигийээн. Үтэн ахан буоллаҕа дии, ийээ.

Татакай-Халахай. Хор, оҕом туһалаабыт. Сэгэрбин таах мөхпүппүн. Тукаам, илимнин хайа күөлгэ үппүккүнүй?

Мэник Мэнигийээн. Балажаным кэннигэр хара тыаҕа үппүтүм.

Татакай-Халахай. Татакай-халахай! Нохоо, ойуурга илимниир киһи баар үһү дуо?

Мэник Мэнигийээн. Көссүө Көөдөкүстэр эрэ күөлгэ илимнииллэр, оттон мин Мэник Мэнигийээн хара тыаҕа илимниибин. Хата, илиммин көрө бардым. Иэхэй-чуохай!

Үнкүүлүү-үнкүүлүү барар

Татакай-Халахай (*үтүктэн үнкүүлүүр*). Иэхэй-чуохай! Тууй сиз, эмиэ өмүрэн бардым. Тохтуохха бээ. Ити чолобор кими батан төрөөбүтэ эбитэ буолла? Мин эмээхсин курдук эмээхсиммин, аҕата оҕонньор курдук оҕонньор этэ, оттон убайа ааттын да Көссүө Көөдөкүс.

Көссүө Көөдөкүс киирэр, сис туттан аргыый аҕай ыллыы сылдыар

Көссүө Көөдөкүс.

Үөмэн-үөмэн үктэнэбин,
Ааҕан-ааҕан атыллыбын,
Сэрэнээн-сэрбэнэн сылдыахтыбын,
Өйдөөн-төйдөөн онороохтуубун.
Барыта миэхэ олус дьэнкэ,
Барыта миэхэ судургу,
Үрүн аата үрүн буолар,
Хара аата хара буолар,
Онон бүтэр, доҕочуок!
Онтон атын сатаммат!

Татакай-Халахай. Ии, сэгэрим сыһа, ырыата кытта көссүө, сэрэх буоллаҕа!

Көссүө Көөдөкүс. Ийээ, ийэккээ, манна олоробун дуо?

Татакай-Халахай. Олор, олороохтоо, биэбэккээм!

Көссүө Көөдөкүс. Ийээ, ийэккээ, кыратык сыта түһэбин дуо?

Татакай-Халахай. Сыт-сыт, чыычаабым!

Көссүө Көөдөкүс (*күөх окко тиэрэ түһэн сытар*). Ийээ, ийэккээ, барытын эн эппитин курдук онордум. Сиргэ силлээмээр диэбикин төрүт силлээбэтим, кистээн бэйэм сизбим эрэ иһигэр силлээтим!

Татакай-Халахай. Ии, оҕом, бу өйүн көр!

Көссүө Көөдөкүс. Ийээ, ийэккээ, сөтөллүмээр диэбикин төрүт сөтөллүбэтим. Сэрэнээн-сэрэнэн үтүлүгүм эрэ иһигэр сөтөлүннүм!

Татакай-Халахай. Ии, оҕом сыһа, бу көссүөтүн!

Көссүө Көөдөкүс. Этэрбэскин илитимээр диэбикин төрүт илиппэтим, сииккэ илийиэхтэрэ диэн атаах сыгыннах сырыттым. Көрбөккүн дуо, кубус-кураанахтар! (*атахтарын өрө тэбэн көрдөрөр*)

Татакай-Халахай. Ии, көмүһүм оҕото, бары быһыта барыта киһилии буоллаҕа. Ити иһинг Мэник Мэнигийээн батарыттан ааста. Ынаҕын аны балаҕан үрдүгэр таһаарбыт.

Балаҕан үрдүттэн Маҕаачык маңыраан ланкынатар

Көссүө Көөдөкүс. Бу чолобор иирбит буолбат дуо? Маҕаачыйабыт муннаах түһэрин диэн ааттаһар быһылаах. Дьэ хайдах түһэрэбит? Маҕаачык, Маҕаачык!

Татакай-Халахай. Мээх! Мээх!

Маҕаачыктара маңыраан баран, үһэһтэн ыстанан кэбиһэр, маңырыы-маңырыы ойуурга сүүрү тулар

Татакай-Халахай. Татакайбыан-халахайбыан!

Көссүө Көөдөкүс. Оо, бачах! Ынахпыт кытта Мэник Мэнигийээн буолбут. Балаҕан үрдүттэн ыстаналыы сылдыар ынахтаахпытын биллэхтэринэ, дьоннор туох диэхтэрэй? Ийээ, мин ыалбытын Сээркээн Сэһэни ынырыһыбын, кинини кытта сүбэлэстэххэ сатаныһы.

Татакай-Халахай. Ии, оџом, бу өйүн көр! Чэ, оннук гын.

Көссүө Көөдөкүс сүүрэн көөдөйөн хаалар

Татакай-Халахай. Татакай-Халахай! Куһаҕан битим тарта. Били күтүр өстөөх эмиэ туох эрэ дьээбэни онорбут быһылаах.

Мэник Мэнигийээн илимнэ иннибит Хара Хаан тойону соһон киллэрэр

Мэник Мэнигийээн. Ийээ, ийээ! Байым бултаах төнүннүм! Илиммэр эмис собо оннугар Хара Хаан бэйэтинэн иннибит!

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Бу издээни көр эрэ. Илимнэ киһини бултуур диэни ханна көрбүккүнүй, чолоџор? Оо, тойонуом, ааттаһабын-көрдөһөбүн, бу акаарыны бырастыы гын.

Хара Хаан. Манай аллаах, үрдүк суукка үнсүөм! Босхолуу оџус!

Мэник Мэнигийээн. Биһиги хотоммут кэнниттэн тоџо арахсыбат буолбуккун этиэн иннинэ босхолуом суоџа.

Маһаачык сүүрэн киирэр. Орулуу-оруюу Хара Хааны кэй да кэй буолар

Хара Хаан. Иэхилэ-маахыла! Ынахтыын-киһилиин бары иирбиттэр! Быһаан-абыраан!

Татакай-Халахай. Татакай-Халахай! Быһаан-абыраан! (*Хара Хааны үтүктэн өрүтэ ойуоккалыыр*)

Хара Хаан. Быһаан-абыраан!

Мэник Мэнигийээн. Кырдыккын этэ иликкинэ быһыһам суоџа.

Хара Хаан (*нэһилэ тыына-тыына*) Айуоо, бу ынах ойоџоспун издэттэ. Хайыахпыный, этиэм. Ынаххын буой. Эһиги ынаххыт үүтэ бэрт, ол иһин... ону ылаары...

Мэник Мэнигийээн. Маһаачык, тохтоо. Ийээ, иһиттин! Хара Хаан 999 ынахтаах. Онтун 1000 гынаары, биһиги ынахпытын уора кэлэн иһэн, мин илиммэр иннибит.

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Хара Хаан күтүр, оччо элбэх сүөһүтэр хараџын туолбакка, мин суос-соџотох ынахпар ымсыырдын дуо? Маһаачык, оччоџо өссө кэһэтэн биэр!

Маһаачык орулуу-оруюу Хара Хааны кэй да кэй буолар

Хара Хаан. Бу ынаџы киэр гынын. Көрдөһөбүн-ааттаһабын. Буруйбун боруостаан биир буос ынаџы, биир баайтаһын биэни биэриэм.

Мэник Мэнигийээн. Тылгын толоруон суоџа да, сэрэн. Маһаачык, Хара Хааны кэнниттэн үүрэн дьээтигэр илдьэн биэр.

Хара Хааны илимтэн босхолуур, Маһаачык Хара Хааны кэнниттэн кэйиэлиир.

Хара Хаан айкалыы-айакалыы барар

Мэник Мэнигийээн. Ийээ, хара тыаџа илимниир үчүгэй эбит буолбат дуо? Хара Хааны хайдах курдук кэһэттибит!

Сээркээн Сэһэн уонна Көссүө Көөдөкүс киирэллэр

Сээркээн Сэһэн (*бытыгын имэринэ-имэринэ ыллыыр*)

Сээк, сээк, сээк!

Сэһэн төрдө буолааччы,

Сээкэй, сээкэй, сээкэй

Сэкириэтин таайааччы,
Сир, сир, сир
Сиксигинэн толкуйдааччы
Сээркээн Сэһэн кырдыаһаспын,
Сэбирики бытыкпын.

Ыаллар, дорооболорун! Туох кэпсээннээххит? Сэһэргээн.

Татакай-Халахай (*Сээркээн Сэһэнгэ сүгүүрүйэр*). Дорообо, Сээркээн Сэһэн кырдыаһас! Мин улахан уолбун бэйэн билэбин, ааттыын Көссүө Көөдөкүс. Оттон оччугуйум сүгүн сылдыарыттан ааста, ааттыын Мэник Мэнигийээн. Хайдах кинини көннөрөбүн. Сүбэлээ-амалаа.

Сээркээн Сэһэн. Сээк, сээк, сээк. Киһи төрөөтө да киһи буолбат. Дьолу көрдөөн буллабына эрэ киһи буолар. Онон уолаттаргын иккиэннэрин дьол көрдөтө ыт.

Татакай-Халахай. Бай, Көссүө Көөдөкүспүн эмиэ дуо?

Сээркээн Сэһэн. Эмиэ буолумуна. Кини эрэи-буруйу көрө илик. Киһини эрэи киһи онорор.

Татакай-Халахай. Татакайбын-халахайбын! Тукаларыам, чэ хомунун. Дьол көрдүү иккиэн барар буоллугут.

Көссүө Көөдөкүс. Мин ыһык-өйүө бэлэмнэнэн, таһас-сап тэринэн, үһүн айан иннинэ сынньанан баран, налыччы барыам. Оннук буолбат дуо, ийээ?

Татакай-Халахай. Оннук буолумуна. Оһом өйүкэтэ бөһөтө!

Сээркээн Сэһэн. Ким өйдөөбө, ким акаарыта өссө биллибэт (*мичээрдиир*)

Мэник Мэнигийээн. Иэхэйбиин, дьол көрдүү ойуттуоом (*мас ураһаһы миинээт, сэргэни тула сүүрэр*)

ИККИС ХАРТЫЫНА

Ойуур көстөр. Икки суол арахсыыта. Суол төрдүгэр икки остуолба турар. Биригэр эһэ тириитэ, биригэр саһыл тириитэ ыйаммыт. Сээркээн Сэһэни кытта Мэник Мэнигийээн, Көссүө Көөдөкүс киирэллэр.

Сээркээн Сэһэн. Тукаларыам, бу икки аартык арахсыытыгар кэллибит. Бу остуолбаһа ыйаммыт тириилэри көрөбүт дуо?

Мэник Мэнигийээн. Көрөрүм кэмнээх буолуо дуо! Хараһым баар дии.

Сээркээн Сэһэн. Бу эһэ тириитэ ыйаммыт аартыгынан бардаххытына элбэх эрэи, алдьархайы көрсүөххүт. Оттон саһыл тириитэ ыйаммыт аартыгынан бардаххытына, барыта чуумпу, холку, этэнгэ буолуо. Истэбит дуо?

Көссүө Көдөкүс. Истэн бөһө буоллаһа дии! Кулгаахтарым бааллар дии.

Сээркээн Сэһэн. Харахтаах эрэри көрбөт, кулгаахтаах эрэри истибэт дьоннор эмиэ бааллар. Чэ, ханнык суолунан барабыт?

Мэник Мэнигийээн. Туох иһин Мэник Мэнигийээн аатырбыппыный! Дьиктилээх-дьибэлээх суолу талабын, мин ыарахаттартан куттаммаппын!

Көссүө Көдөкүс. Мин акаары үһүбүн дуо! Эрэйэ суох сырыылаах аартыгы талар буоллаһым.

Сээркээн Сэһэн (*сөмүэттиттэн биһилэбин устан уолаттарга биэрэр*) Мунар-тэнэр күннүт тирээтэбинэ, бу биһилэби өрө уунаарын, оччоһо ыраах да буолларбын чугас буолуом. Чэ, тукаларыам, талан ылбыт аартыккытынан этэнгэ айаннаан!

Уолаттар талбыт суолларынан бараллар

Сээркээн Сэһэн. Сээк, сээк, сээк! Ини-биилэр икки аны бардылар. Дьэ тугу булан төннөллөр?..

ҮНҮС ХАРТЫНА

Буор холомо (дьиз) турар. Тэлгэнэбэ көмүллэммит унуохтар аттыларыгар обус төбөтүн унуобун сыттыктанан Алаа Мобус утуйа сытар. Муннун тыаһа муораба иһиллэр. Кулуһун уокка Алаа Мобус тириш этэрбэстэрэ куурдулла ыйанан тураллар. Мэник Мэнигийээн тиийэн кэлэр.

Мэник Мэнигийээн. Алаа Мобус! Суох, суох, куттаммаппын! Алаа Мобустан куттаммаппын... (уонна куттана-куттана чугаһыыр, ыйанан турар этэрбэстэри өйдөөн көрөр) Бай! Алаа Мобус бэйэтэ сүүрэр аптаах этэрбэстэрэ! Утуйа сыттабына, уоран кэтэн куотан хаалыам! Оччоҕо кини миигин ситиэ суоҕа!

*Этэрбэстэри кэтэр. Этэрбэстэрэ айаас ат курдук өрүтэ мөбөллөр.
Мэник Мэнигийээн охтон түһэр*

Мэник Мэнигийээн. Кырыыстаах этэрбэстэр! Туох эрэ кистэлэннээх быһыылаахтар... Айаас ат курдук мөхсөллөр. Ойоҕоспун тосту быраба сыстылар. Бэйи, хайдах гыныха баҕайыбынай? (кэтэбин тарбанар) Бу этэрбэстэрэ суох син биир ыраах куоппаппын... Арай Алаа Мобуһу уһугуннаран баран, ханнык эмэ албаһынан...

Алаа Мобуһу үөттүрүбүнэн кэйиэлээн көрөр. Алаа Мобус ынгырынар, тарбанар эрэ

Мэник Мэнигийээн. Күтүр утуйбута кытаанабын! Бэйи эрэ... (хаппарыттан баба оҕотун хостуур) Баба-баба бабачаан, Алаа Мобус хоонньугар киирэн кычыгылат! (Алаа Мобус кыһаммат, кыратык мөхсөр эрэ) Тириитэ тоҕо халынай! Наадыбат төрүт! Бэйи оччоҕо... (хаппарыттан кутуйабы хостуур) Кутуйахчаан-кутуйахчаан, Алаа Мобус танытыгар киир! (кутуйабы Алаа Мобус танытыгар угар, Алаа Мобус ытырдан тоҕо барар, уһуктан кэлэр, Мэник Мэнигийээн куттанан, Алаа Мобус дьизитигэр саһан хаалар)

Алаа Мобус. Бууйакам-тайакам! Бу таныыбар туох симилиннэ? Пахай, кутуйах эбит! Сиэн кэбиһиэм эбээт! (кутуйабы ыйыстан кэбиһэр) Бууйакам-тайакам, бу хоннобум анныгар туох тыбыс-тымныыта кытаахтырый? Пахайбын, баба оҕото эбит! Ыйыстан кэбиһиэм эбээт! (баба оҕотун ыйыстан кэбиһэр) Аата, астыга суохтарын! Инсэм көптө, тугу эрэ улаханы сиэтэхпинэ сатаныыһы. Ыллаһа-ыллаһа ыстаабыт киһи, оллоһо-оллоһо уоппут киһи! (салгыны сытырбалыыр) Бууйа-бууйа, бу туох сыта кэлэрий? Туора харах сыта! Бу дьолу! Тутан ылыам буоллаҕа! Бууйакам-тайакам!

Сытырбалы-сытырбалы буор холомотугар барар, иһирдэе киирэр, Мэник Мэнигийээн түннүгүнэн ойон тахсар

Алаа Мобус. хоо, батанкас-бөтөнкөс! Туора Харах көстөн ааста. Ханна бааргын?

Мэник Мэнигийээн. Иһирдэе баарбын.

Алаа Мобус (түннүгүнэн быган туран). Иһирдэе суоххун буолбаат.

Мэник Мэнигийээн (иһирдэе сүүрэн киирэр). Таһырдыа баарбын.

Алаа Мобус (түннүгүнэн таһырдыа тахсан көрдүүр). Таһырдыа суоххун буолбаат!

Мэник Мэнигийээн (түннүгүнэн таһырдыа тахсар, саһан хаалар). Иһирдэе баарбын!

Алаа Мобус. Хара сордоох, бэйикэй! Иһирдэе да буол, таһырдыа да буол, син биир тутуом (иһирдээттен таһырдыа, таһырдыаттан иһирдэе сүүрэкэлиир, сылайан көбүөхтүү абылыыр, сиргэ лах гына олоро түһэр, ол кэмгэ Мэник Мэнигийээн хороон хаста охсор) Хара сордоох баара, аптаах этэрбэстэрбин кэтэрбин умнаммын халты харбаатаҕым! Туора Харах, муннаама, ханна бааргын эт!

Мэник Мэнигийээн. Хороонно баарбын!

Алаа Мобус. Хороонно да кириэм эбээт!

Мэник Мэнигийээн. Кытаат, кытаат! Кэннигинэн киир!

Алаа Мобус. Кэннибинэн да кириэм эбээт!

Мэник Мэнигийээн. Далай акаары, хороонго кэннилэринэн киирэллэр үһү дуо? Төбөбүнэн киир!

Алаа Мобус. Төбөбүнэн да киирэри сатыам эбээт! (*хороонго төбөтүнэн киирэн, кыбыллан хаалар*) Кыбыллан хаалым! Хайдах босхолонорубун этэ тарт!

Мэник Мэнигийээн. Атаххыттан тардыам (*атабыттан тардаары гынар*).

Алаа Мобус. Туора Харах, тохтоо! Тинилэхпин таарыйыма! Туохтааҕар да тинилэхпин кычыгылатартан куттанабын!

Мэник Мэнигийээн. Ээ, оннук эбит дии! Оччоҕо эйиэхэ бу баар! (*Алаа Мобус тинилэхтэрин тарбыыр*)

Алаа Мобус үөһүн тартара-тартара күл да күл буолар

Алаа Мобус. ho, ho, hooh! ha, ha, haah! hoo, бууйакам! Күлэн-күлэн өлөрбөр тийдим! Быарым быстаары гынна! Тохтоо, түксүлээ!

Мэник Мэнигийээн. Аптаах этэрбэстэрин кистэлэннэрин эт, оччоҕо эрэ түксүлүөм!

Алаа Мобус. Хара сорум да эбит! «Сылгы этэрбэс сыалбаһа даадас, ынах этэрбэс ыадаһа даадас», - диэ. Оччоҕо бэйэлэрэ сүүрэн-хааман барыахтара.

Мэник Мэнигийээн (*этэрбэстэри кэтэр*). Сылгы этэрбэс сыалбаһа даадас, ынах этэрбэс ыадаһа даадас! (*этэрбэстэр бэйэлэрэ сүүрэн бараллар*) Иэхэйбиин! Бу үчүгэйн!

Мэнигийээн холомону үс төгүл эргийэр, сүүрэ турар. Алаа Мобус хороону сүкпүтүнэн туран кэлэр. Тулатын көрүнэр.

Алаа Мобус. Оо, абаккам! Аптаах этэрбэстэrim мэлийбиттэр! Туора Харах хара түөкүн уоран барбыт! Туора Харахха албыннаппыт чой сүүскэ, акаары төбөҕө бу баар! Бу баар! Бу баар!

Дьэтин аттыгар сытар сүгэни харбаан ылан, бэйэтин сүүскэ хаста да сырбатынар, орулаабытынан охтон түһэр

ТӨРДҮС ХАРТЫЫНА

Түннүгэ, оһобун турбата суох балаҕан турар. Балаҕантан атаҕар үтүлүгү, илиитигэр этэрбэһи кэппит оһонньор хааһахха (улахан мөһөөччүккэ) тугу эрэ сүгэ-сүгэ, киирэр-тахсар. Көссүө Көөдөкүс киирэн, ону дыктиргиһи одуулаһар. Оһонньор хааһабын күн диэки тутар, онтон хааһабын айабын хам тутар, ыллыыр.

Тээп-Тээп.

Тээп, тээп, тээп!

Хара ынах тириитэ

Хасхардыыра хааһахха

Күнүм-күнүм уоттарын

Көңү хаалаан киллэрэн

Түннүгэ суох эркиннээх

Түлэй-балай ыыспабар

Күрүлэччи куттабым

Күүгүнэччи тохтобум!

Балаҕаныгар киирээт, эмиэ хааһабын сүгэн тахсан, сүөкүүрдүү хамсанар

Тээп-Тээп.

Тээп, тээп, тээп!
Хара ынах тириитэ
Хасхардыыра хааһабым
Хайа барыар диэритин
Харананы хаалааммын
Түлэй-бараан дыиэбиттэн
Тэлгэһэбэр таһааран
Харылаччы куттабым,
Халытаахтыы тохтобум!

Көссүө Көөдөкүс. Кырдыаҕаас, бу тоҕо илиигэр этэрбэһи, атаххар үтүлүгү кэттин?

Тээп-Тээп. Тээп, тээп! Убайым Олоон-Долоон уус атаҕар этэрбэһи, илиитигэр үтүлүгү кэтэр. Мин кинини кытта мөккүспүтүм, ол иһин улуу өһөспөр таннарытык таннабын.

Көссүө Көөдөкүс. Ити туох хааһабын төттөрү-таары таһабын?

Тээп-Тээп. Тээп, тээп! Убайым Олоон-Долоон уус балаҕана түннүктээх. Ол иһин улуу өһөспөр балаҕаммын түннүгэ суох гыммытым. Онон бу хааһаппар күн уотун хаалааммын балаҕаммар таһабын, балаҕаммыттан харананы таһырдыа таһааран сүөкүүбүн.

Көссүө Көөдөкүс. Онтун табыллар дуу?

Тээп-Тээп. Хантан табыллыай? Балаҕаным уруккутун курдук им-балай.

Көссүө Көөдөкүс. Күн уотун хааһабынан сүүс да сыл таспытын иһин балаҕанын сырдыа суоҕа. Хайдах итини өйдөөбөккүнүй, кырдыаҕаас?

Тээп-Тээп. Өйдүүрүн өйдүүбүн буолан баран, өсөһөрүм бэрт. Улуу өһөспөр өлүөхпэр диэри күн уотун таһыам.

Көссүө Көөдөкүс. Оҕонньоор, мин дьол көрдүү сылдыабын. Дьол ханна баар сиригэр сирдиэн дуо?

Тээп-Тээп. Улуу өһөспөр сирдиэм суоҕа. Тээп, тээп!

Көссүө Көөдөкүс. Оччоҕо мин манна олоруом.

Тээп-Тээп. Эн олорор буоллаххына, мин дыирэччи тэбинэн туруом. Тээп, тээп!

Көссүө Көөдөкүс. Мин быар куустуом.

Тээп-Тээп. Эн быар куустар буоллаххына, мин сис туттуом. Тээп, тээп!

Көссүө Көөдөкүс. Атабым көһүйдэ, хаамыым.

Тээп-Тээп. Эн атаххынан хаамар буоллаххына, мин төбөбүнэн хаамыым.

Көссүө Көөдөкүс (*атын сиргэ*) Бу өһөс оҕонньор иннин ылыам суох... (*Улаханнык сангарар*) Дьол көрдүү барыам суох, манна хаалыһыбын.

Тээп-Тээп. Хаалабын диир буоллаххына, мин улуу өһөспөр эйигин ол дьол көрдүүр сиргэр сирдээн илдьиэм. Тээп, тээп!

Көссүө Көөдөкүс. Барбаппын!

Тээп-Тээп. Барабын!

Көссүө Көөдөкүс. Барбаппын!

Тээп-Тээп. Барабын!

Тээп-Тээп Көссүө Көөдөкүһү илиититтэн харбаан соһон илдьэр

БЭҢИС ХАРТЫЫНА

Ойуур көстөр. Суолга Мэник Мэнигийээн, Көссүө Көөдөкүс, Тээп-Тээп көрсө түһэллэр.

Мэник Мэнигийээн. Хайа, убаай, дьол көрдөөн буллун дуо? Бу туох дыкти оҕонньоругар состордун? Бу сылдыар дуу Дьолбут?

Көссүө Көөдөкүс. Ээ суох. Бу оҕонньор дьолго сирдиэм диир.

Тээп-Тээп. Тээп, тээп! Инньэ диэбэтэҕим.

Көссүө Көөдөкүс. Ээ, арба, инньэ диэбэтэбин.

Тээп-Тээп. Диэбитим.

Мэник Мэнигийээн. Чэ, хайыбыт? Арба, Сээркээн Сэһэн биһилэх биэрбитэ дии. Мунар-тэнэр күннүтүгэр ыңыраарың диэн.

Биһилэбин өрө уунар. Сээркээн Сэһэн көстөн кэлэр

Сээркээн Сэһэн. Аан дойдуну барытын дьоолуоххутун баҕардаххытына, аптаах хомуһу булун. Ол хомуһу улуу уус Олоон-Долоон эрэ онорор (*диэн баран сүтэн хаалар*)

Мэник Мэнигийээн. Улуу уус Олоон-Долоон!

Тээп-Тээп. Чэ, барыабың. Олоон-Долоон – ол мин убайым. Улуу өһөспөр эһигини киниэхэ тиэрдэн баран тэиэм.

Бараллар

АЛТЫС ХАРТЫЫНА

Уус киһи дьыэтэ-уота. Олоон-Долоон күөрт күөртээн күрбүйэ, балталаан чыңыйа олорор эбит. Үс уол оҕо көмөлөһөөччүлэрдээх. Биирэ күөрдүн тутан биэрэр, биирэ – балтатын, биирэ уотун-күөһүн үрэн сырылатар.

Олоон-Долоон.

Күрдүөттээн ахан турар

Күрэн оҕус саҕа

Күөрдүм-күөрдүм, күпсүй, күпсүй!

Кынчыаттаан ахан турар

Кырыктаах оҕус саҕа

Кыстыгым, чыңый, чыңый!

Мэник Мэнигийээннээх киирэн кэлэллэр. Олоон-Долоон кинилэри чарапчыланан одуулаһар

Олоон-Долоон. Бу туох кымырдаҕастара кэллигит?

Тээп-Тээп. Убайыам, улуу өһөспөр бу чолоҕордору эйиэхэ сирдээн аҕаллым.

Олоон-Долоон. Мин тэлгэхэбэр икки атахтаах үктэниэ суохтаах. Үктэммит буруйгутугар үһүөннүтүн хапшыт сэбирдэхтии күөрпүнэн төттөрү үрдэриэм.

Күөрдүн күөртүүр. Тыал бөбө түһэр. Мэник Мэнигийээн, Көссүө Көөдөкүс, Тээп-Тээп сэбирдэх курдук тэлээрэллэр

Тээп-Тээп. Убаай, издээн буолла! Тохтоо, өсөһөрбүн умнан кээстим, ааппын кытта умуннум.

Көссүө Көөдөкүс. Тээп-Тээп этин буолбат дуо!

Тээп-Тээп. Бу дьолбун! Кырдык Тээп-Тээп диэн этим. Тоҕо дыктитэй өсөһүөхпүн баҕарбат буолан хааллым! Онон балаҕаммын түннүктүү тэбинним. Убаай, бу уолаттар көрдөһүүлэрин ылын.

Сүүрэн тахсар

Олоон-Долоон. Нохолоор, баргыһар балталаах, кыскыйар кыстыктаах, күпсүйэр күөртээх улуу ууска Олоон-Долоонно тоҕо тийэн кэллигит? Наадаҕытын этэ тардын!

Мэник Мэнигийээн. Улуу уус Олоон-Долоон! Айыы аймаҕын барытын дьоллоору аптаах хомуһу көрдүүбүт. Оннук хомуһу оҕустаххына арай эн охсуон үһү.

Олоон-Долоон (*кыыһыра түһэр*). Ким инньэ дириий ол? Онон-манан кииримэн-

тахсыман! Ол бэйдие кыайтарбат суол. Ону бэртэн бэрт, күүстээхтэн күүстээх эрэ кыайыан сөп.

Көссүө Көөдөкүс. Бэртэн бэрт ханнык остуоруйаҕа баар этэй?

Мэник Мэнигийээн. Таайдым! «Таал-Таал эмээхсиннэ». Сээркээн Сэһэни ынгырыахха.

Биилэбин устан өрө уунар

Мэник Мэнигийээн. Сээркээн Сэһэн кырдыаҕас, ыраах буолларгын чугас буол. Били кыра эрдэхпитинэ биһиэхэ кэпсиир Таал-Таал эмээхсиннин ыныра оҕус.

Сырдык-хараҥа буолар. Хатыыскалыы-хатыыскалыы Таал-Таал эмээхсин киирэн кэлэр

Таал-Таал эмээхсин.

Таалан-таалан олороохтоон,
Таабырыны барытын
Таайа-таайа сатааччы
Таал-Таал эмээхсиммин.
Чоху-баҕа үөһнэрдээх
Чоһолохтуур көлүйэм
Чонкуначчы тонмутугар,
Күөнэх, мунду балыктаах
Күлүмүрдэс көлүкэм
Хараараахтыы тонмутугар
Хатыыскалыы сырыттаһпына
Ыныран ыллыгыт.

Туохха наадыдыгыт, тукаларыам?

Мэник Мэнигийээн. Таал-Таал эмээхсин, күн буол, ый буол! Олоон-Долоон уус аптаах хомуһу охсоругар бэртэргин ыныртаан көмөлөс!

Таал-Таал эмээхсин. Оҕолорбор көмөлөһөрүм кэмнээх буолуо дуо! Бастаан утаа кими ынырабын?

Олоон-Долоон. Аптаах хомус көһнөрү кутааҕа хатарыллыбат, күн көмүс кутаатыгар хатарыллар.

Таал-Таал эмээхсин. Кыһыл көмүс хардаҕаһы кылбачыта тутангын, Күн-Күн Куо көтөн кэлэ охсууй!

Күн-Күн Куо киирэр

Күн-Күн. Кыыбаҕата суох тыыннаах,
Кырымаҕа суох кыымнаах,
Кыһыл көмүс кутаам, кутаам,
Кылбачыйа умай, умай!
Кытыаста күөдьүй, күөдьүй!

Кыһыл көмүс кутаа кытыаста умайар

Олоон-Долоон. Олус эрдэ үөрүмэн! Ити итэҕэс. Орто дойду уутугар ол хомус уһаарыллыбат, өлбөт мэһэ уутугар өр хонукка хатарыллар.

Таал-Таал эмээхсин. Тыал-Тыал Куо, тоҕус муора унуоруттан өлбөт мэһэ уутун өрө тутан аҕал!

Тыал-Тыал киирэр

Тыал-Тыал. Тыына суохха тыын салҕааччы,

Күүһэ суохха күүс биэрээччи
Өлбөт мэнэ уутун
Өрөгөйү үрдэттин диэн
Өрө тутан ажаллым!

Олоон-Долоон иннигэр өлбөт мэнэ уутун туос ыаҕайаҕа ажалбытын уурар
Олоон-Долоон. Бу диэн итэҕэс. Аптаах хомус тылыгар бэйдиэ тимир барбат, сэттэ хайа кэтэҕэр оннук тимир сөнөн сытар.
Таал-Таал эмээхсин. Хайа-Хайа Куо, сэттэ хайа кэтэҕиттэн болгуо тимир чулуутун була охсон, кэлэ охсууй!

Хайа-Хайа киирэр

Хайа-Хайа. Биэс хайа бэрдиттэн
Сэттэ хайа сүүнэтиттэн
Тоҕус хайа чулуутуттан
Болгуо тимир бастынын
Булан кэллим бу курдук!

Болгуо тимирин Олоон-Долоон иннигэр уурар

Олоон-Долоон. Эрдэттэн күөскүтүн өрүнүмэн! Ити эмиэ итэҕэс! Балталаан баргыйарбар, күөртээн күрбүйэрбэр дыэнкир мууһу сиэтэхпинэ дыэгдыһэр идэлээхпин.
Таал-Таал эмээхсин. Сүрэҕи сөрүүкэтэр, сүрү-куту дыэгдытэр мууһу көйөн аҕалый, Муус-Муус Куо!

Муус-Муус Куо муус тутан киирэр

Муус-Муус. Элгээн күөл энэриттэн,
Марха өрүс күөнүттэн
Күннээххэ күлүмнээччи,
Ыйдаахха тырымнааччы
Ыраас мууһу көйөн кэллим.

Мууһу Олоон-Долоон иннигэр уурар

Олоон-Долоон. Билигин да итэҕэс! Ытык хомуһу ыраас эрэ киһи уһанар куолута. Күөх дыай көлөһүммүн күүстээх ардах эрэ көнү сууйуо этэ.
Таал-Таал эмээхсин. Былыт-Былыт Куо, быралыйан кэлэннин, күүстээх ардаҕы күүтүнэтэ кут!

Былыт-Былыт Куо кэлэр

Былыт-Былыт.
Күтүр халлаан күлүүһэ төлөрүй,
Хадаар халлаан хатыыта аһылын!
Куугунуурум куугунаа,
Күүгүнүүрүм күүгүнээ,
Курулуурум курулаа!

Күүстээх ардах түһэр. Олоон-Долоон ардахха тыбыыра-тыбыыра суунар

Олоон-Долоон. Баргыйар балтам баар буол! (1 көмөлөһөөччү балтатын ылан илиитигэр туттарар). Кыскыйар кыстыгым бэттэх буол! (2 көмөлөһөөччү кыстыгын иннигэр туруоран биэрэр, 3 көмөлөһөөччү уотун үрэр).

Олоон-Долоон (харытын ньыппарынар)

Күн-Күн Куо!
Күлүм аллай,
Күөгэй-нуоҕай
Күөртээн күпсүй!
Хайа-Хайа Куо!
Ханай-ханай туттан
Өтүйэлээн өрөс-чөрөс!
Балталаан матас-матас!
Тыал-Тыал Куо!
Тылбык-илбик көрөн,
Тыын быһаҕас тыынан
Тыыннаах уоту күөдбүт!
Былыт-Былыт Куо!
Бычыр-бычыр тиритэн
Аптаах хомус хатарыллар
Аптаах уутун аҕал-аҕал!
Муус-Муус Куо!
Моой-моой куоҕай,
Мурун-мурун мултус,
Мууста көйөн кулу!

Бары.

Эгэй-эгэй эллиэххэ!
Күр-сар күөртүөххэ!
Бар-бар балталыахха!
Аптаах хомус айылыннын!
Айыы дьонугар дьолу аҕаллын!

Быыс

АЛТЫС ХАРТЫЫНА

Хомус тыаһа иһиллэр. Татакай-Халахай уолаттарыныын, Сээркээн Сэһэнниин тахсаллар

Татакай-Халахай. Бу аптаах хомус тыаһыттан өмүрэх бэйэм өмүрбэт буоллум. Оҕолорум барахсаттар дьоллоох-соргулаах дьон буоллуннар!

Мэник Мэнигийээн. Айыы дьонун абыраабыт аптаах хомус киһи киһиэхэ дьолу араастаан биэрэр. Убаай, эн дьолгун буллун дуо?

Көссүө Көөдөкүс (мух-мах барар, кэтэбин тарбанар) Ким билэр...

Мэник Мэнигийээн. Убаай, эн дьолун ити тутан турар хотуургар.

Көссүө Көөдөкүс. Чахчыта оннук! Үлэлээн-хамсаан, тиритэн-хорутан бардахпына, мин курдук дьоллоох аан дойдуга суох буолуо.

Сээркээн Сэһэн. Тукаам, сөрү сөпкө эттинг.

Хара Хаан тойон кэлэр

Хара Хаан. Тылбын толорон биир буос ынаҕы, биир баайтаһын биэни аҕалан далгытыгар киллэрдим. Сүөһү төрдө буоллуннар! Төрөтөр оҕону төлкөлөөн, иитэр сүөһүнү күрүүлээн!

Алаа Моѳус сүүрэн киирэр

Алаа Моѳус. Айыы дьоно, Алаа Моѳус буоларбыттан, куһаҕаны онорортон сылайдым. Киһи буолуохпун баҕарабын!

Сээркээн Сэһэн. Сээк, сээк, сээк! Киһи буолуон баҕалааҕы киһи онорор орто дойду киһитин ытык иһэ.

Хомус тыаһыыр. Алаа Моѳус араастаан түүрүллэнниир, икки муоһа туллан түһэр

Алаа Моѳус. Мара да сэбэрэлээх буолларбын, киһи буолар кэрэтиэн!

Тээп-Тээп сүүрэн киирэр

Тээп-Тээп. Айыы дьоно, абыраан! Аппын умнан кэбистим!

Бары. Тээп-Тээп!

Тээп-Тээп. Тээп-Тээп! Мантан иннэ кимиэхэ да өһөспөккө, көнө майгыны тутуһум.

Таал-Таал эмээхсин киирэр

Мэник Мэнигийээн. Таал-Таал эмээхсин, таабырыннаах буолбутун дии.

Таал-Таал эмээхсин. Аан дойдуга саамай күүстээх тугуй?

Мэник Мэнигийээн. Доѳордоһуу! Бэйи, аптаах хомуһум ырыатынан доѳотторбун ынырыам.

Хомуска оонньуур. Геройдар бары тахсаллар. Музыка

БАРЫ. Доѳордоһуу – улуу күүс. Ким доѳордоох – ол дьоллоох.

Быыс, бокулуон

Оруолларга оонньоотулар:

Мэник Мэнигийээн – Игорь Моисеев

Көссүө Көөдөкүс – Айан Семянов

Татакай-Халахай эмээхсин – Василиса Атласова

Мангаачык ынах – Милинда Степанова

Сээркээн Сэһэн – Иван Петров

Хара Хаан Тойон – Рома Торохов

Алаа Моѳус – Егор Слепцов

Тээп-Тээп обонньор – Костя Григорьев

Олоон-Долоон уус – Саша Петров

Уус көмөлөһөөччүлэрэ – Кирилл Егоров, Алексей Семенов, Максим Петров

Таал-Таал эмээхсин – Юлианна Михайлова

Күн-Күн Куо – Вика Андреева

Тыал-Тыал Куо – Дарина Васильева

Хайа-Хайа Куо – Мичийэ Кузьмина

Муус-Муус Куо – Даша Матвеева

Былыт-Былыт Куо – Дуня Лыткина

Режиссер – Попова Изабелла Петровна

Сценарий, музыканы таныы – Григорьева Анастасия Ивановна

Декорация, танас-сап – төрөпшүттэр